

Recensent: Wout Joling

Sigrid Landman: 'Opname' Een jonge moeder belandt op de PAAZ. Schrijverij Mooi Mens, Elst 2014. ISBN: 9789490352370. Zie ook: www.schrijverijmooimens.nl (Autisme/ Psychiatrie/ Moeder-kindrelatie/ Coping/ ED /1)

Soort boek/stijl/ziekte: Autobiografische roman (245 pgs) over een moeder met een - niet herkende - autistische stoornis die na de geboorte van haar dochtertje zulke ingrijpende problemen met het moeder zijn ervaart, dat zij geen andere uitweg ziet dan zich te laten opnemen in een PAAZ. Een onthutsend beeld van een psychiatrie die op haar hulpvraag geen adequaat antwoord heeft, hetgeen zich uit in verkeerde diagnoses, niet effectieve medicatie en onbegrip voor haar hulpvraag. Een indringend beeld van wat er mis kan gaan als autisme niet wordt herkend.

Over de schrijver: Sigrid Landman (geb. 1968) schreef eerder: 'Moederen met autisme' (2009), 'Wegens omstandigheden gesloten' (2010), 'Chaos met autisme' (2011), 'Bewoond eiland' (2012) en 'Een leven lang anders' (2014). Zij werkt in de thuiszorg, heeft een dochter (geb. 2000) en geeft lezingen over autisme (e-mail: sigrid.landman68@gmail.com).

Korte beschrijving: Als Merel en haar man eigenlijk al aanvaard hebben dat hun huwelijk kinderloos zal blijven, blijkt zij onverwacht zwanger. Ze kunnen hun geluk niet op. Na de geboorte van Jasmijn slaat bij Merel echter de twijfel toe of zij wel een goede moeder voor haar baby kan zijn. Ze voelt zich niet in staat goed voor haar dochtertje te zorgen en ervaart steeds meer dat haar kindje een vreemde voor haar is. Ze moet op een gegeven moment zelfs kokhalzen bij fysiek contact met de baby. Ze is radeloos, voelt zich diep ongelukkig, maar is onbekend met de achterliggende oorzaak van haar probleem. Er rest geen andere oplossing dan opname op een PAAZ. Daar zal ze uiteindelijk twee maanden verblijven. In de PAAZ vindt zij geen gehoor voor haar hulpvraag. Er wordt niet of slecht geluisterd naar wat ze voelt, haar signalen worden niet of verkeerd begrepen en haar behandeling bestaat vooral uit het opvoeren van medicatie. 'Ondanks de zogenaamde observatie van de staf heeft niemand gemerkt dat ik vandaag twee uur op het toilet heb gezeten. En als ik al hilde was er niemand van de verpleging die een arm om me heensloeg. De hele dag ben ik min of meer aan mijn lot overgelaten en heb ik geen therapeut gezien. Terwijl dit in mijn geval toch hard nodig is.' (p. 48) Het boek beschrijft voorbeelden van bejegening door de behandelend psychiater en sommige verpleegkundigen - niet alleen bij Merel maar ook bij andere patiënten - die ronduit schokkend zijn. Als Merel na twee maanden de PAAZ verlaat is de vraag wat er wezenlijk in haar situatie veranderd is en hoe haar toekomst eruit zal zien. In het Nawoord wordt de lezer daar enig zicht op gegeven, maar meer daarover is te lezen in een eerder boek 'Moederen met autisme'.

Wat viel op: Indrukwekkend. Dat is de eerste reactie die dit boek bij mij opwekt. Indrukwekkend is hoe de hoofdpersoon zich staande houdt in een omgeving die haar niet begrijpt en haar signalen negeert. Extra dimensie daarbij is dat ze ook zelf niet goed begrijpt wat er met haar aan de hand is, hoe het komt dat ze zo reageert op haar kindje. Zo moeilijk is het toch niet? Zelfs haar moeder zegt: 'Je kijkt naar je baby en daar speel je op in. Je kunt het eigenlijk niet fout doen.' (p.97) Overtuigend beschreven is de diepe verwarring die je moet ervaren als je van je kindje houdt maar dat niet kan laten blijken, als je de warmte van je moedergevoelens zelf niet ervaart. Wie zou dat niet onzeker en radeloos maken?

Schrijnend is de wijze waarop hulpverleners hun onvermogen tonen om patiënten een veilige omgeving, vertrouwen, respect en menselijke aandacht te bieden. De PAAZ in dit boek is een plek die koud is en angst inboezemt, de psychiatrie komt er in dit boek niet best af. Toch las ik dit boek niet als een klaagzang, zelfs niet als een aanklacht. De auteur relateert de kritiek op de hulpverlening zelfs enigszins door erop te wijzen dat het verhaal van Merel speelt in 2000 toen de kennis van autisme nog beperkt was en de zorgverlening wellicht onvoldoende bekend met de uitingvormen van die stoornis. Bijzonder is dat het woord autisme in het boek wordt vermeden terwijl de nu bekende aspecten ervan heel helder worden beschreven, zoals het niet kunnen begrijpen van non-verbale communicatie maar het perfect kunnen reproduceren van objectieve informatie. 'Hoewel ik niet in staat ben zelfstandig mijn etenslijst in te vullen weet ik na vijf minuten voor de etenskar staan van alle vierentwintig mensen die zijn opgenomen hun naam en geboortedatum. Het erge is dat die gegevens worden opgeslagen in mijn al zo propvolle hoofd, terwijl ik de meest simpele dingen niet kan bedenken.' (p. 52)

Opname is een goed geschreven boek dat je als lezer meeneemt en van begin tot eind laat meevoelen wat de hoofdpersoon denkt en voelt. Je leest de spanning waarin iemand leeft aan wiens buitenkant niet heel goed te zien is wat zich aan de binnenkant afspeelt. Dat dit boek erin slaagt dat over te brengen maakt het indrukwekkend.

Citaten:

- P. 16: 'Zodra ik haar aanraak begint het kokhalzen. Tranen lopen over mijn wangen. Ik voel me zo ziek en ineens besef ik het: ik heb een afkeer van mijn eigen kind. Ik kan haar niet meer om me heen verdragen.'
- P. 64: "Ik kan niet tekenen," zeg ik wanhopig. "Dat geeft toch niet?" troost ze. "Het hoeft geen Van Gogh te zijn. Het gaat om jouw gevoel." Groepsleden vallen haar bij. "Ik kan toch ook niet tekenen," zegt Helma. Iets waar ik het totaal niet mee eens ben, zij vindt zichzelf ook dom en lelijk, terwijl haar gezicht op de cover van een modetijdschrift niet zou misstaan. "Het is juist zo mooi, dat iedereen hier zichzelf mag zijn," vult Margreet aan. "Je tekening hoeft niet mooi te zijn. Al teken je als een kind van drie, dan nog is dat niet erg." Dat is nou net het probleem; ik vind dat wel erg. Ik vind het gênant en kan me met de beste wil van de wereld niet over dat gevoel heen zetten.'
- P. 81: 'Kan ik het wel, moeder zijn? Hoe moet ik omgaan met de baby, die een vreemde voor me is? Intussen gaat de tijd hier doelloos voorbij met het volgen van irrelevante therapieën, die niet bepaald behulpzaam lijken bij het oplossen van mijn probleem. Wat ik vreemd vind is dat ik nog geen therapiegesprek heb gehad.'
- P. 148/149: 'Soms zou ik willen verdwijnen. De tijd een jaar terug willen zetten en dan een andere beslissing nemen. Dan had ik nu geen kind gehad en was ik vrij geweest. Alle anderen hier hebben iets wat overgaat; zij kunnen na behandeling hun leven weer oppakken. Moeder zijn gaat nooit over, ik zit vast aan de loodzware taak Jasmijn naar behoren op te voeden. Een taak waarvan ik nu al weet dat ik hem niet tot een goed einde zal brengen.'
- P. 185: 'Daar ligt juist mijn probleem. Ik ken mijn kind niet. Van haar gezichtje lees ik geen emoties af, haar huiltjes klinken na ruim drie maanden nog allemaal hetzelfde. Alles wat ik doe is natte vingerwerk.'